

мовчить. А що тоді з глобальною безпекою? Чи вона досі тримається на винищувачах, авіаносцях і наддорогих ракетах? Я вас трохи засмучу. Ні. На жаль. Але не зупинюся на цьому. Сподіваюся, ви читали, що я публікував для вас.

10. Ми, українці, що воюємо за власну свободу вже 10 років, бачимо перемогу дуже просто. Нам треба отримати три базові відчуття.

11. Відчуття власної безпеки. Ми маємо бути впевнені, що хоча б 100 років на Україну ніхто не нападе. Ми хочемо мати гарантію власної безпеки для себе і своїх дітей. Це можна зробити найшвидше найпростіше. Україні потрібно вступити в НАТО. Або зробити з України НАТО. Як наприк-

лад Ізраїль. Так, сьогодні альтернативи НАТО немає. Спірне питання щодо військових спроможностей НАТО. Але альтернативи сьогодні немає.

12. Ми маємо отримати відчуття необмежених можливостей розвитку. Будь-хто в Україні має мати необмежені можливості. А це – відновлення післявоєнної України. Це те, про що зараз багато розмов на Заході. Але чи можливе відновлення без безпеки? Чи згоден інвестор вкладати кошти в країну, де завтра може бути знову війна? І тут я вас засмучу. Ні. Ніяких довгих перспектив без безпеки не існує апіорі.

13. Кожний українець має відчувати, що він знаходиться у власній домові. Що він удома. Де він народив-

ся і виріс, де поховані його батьки і де живуть його діти. У мирі і спокої.

Я прийшов сюди не критикувати Захід чи НАТО. Я цілком розумію, що Україні, навіть за Будапештським меморандумом, ніхто нічого не винен. Україна щодня б'ється за виживання. Я лише хочу, аби Джордж Сантяна (американський філософ. – Ред.) не мав рації. Аби ми, людство, у чийх руках доля 21 століття, були розумними і пам'ятали своє минуле, щоб не пережити його в майбутньому.

**Валерій ЗАЛУЖНИЙ,
Надзвичайний і повноважений
посол України у Великій Британії
і Північній Ірландії,
Головнокомандувач ЗСУ
(2021–2024)**

Валерій ЗАЛУЖНИЙ: «ДОСВІД НАШОЇ БОРОТЬБИ БУДЕ КОРИСНИМ ДЛЯ ВСІХ, ХТО ШУКАЄ ШЛЯХ ДО МИРУ»*

Доповідь на RUSI Land Warfare Conference 2024

Досвід нашої боротьби буде корисним для всіх, хто шукає шлях до миру. І шлях до миру також може пролягати через війну.

«Si vis pacem, para bellum» – слова, приписувані давньоримському історичу Корнелію Непоту, на жаль, ідеально підходять демократичному суспільству навіть сьогодні, у 21 столітті. Якщо хочеш миру, готуйся до війни. Так, це абсолютна правда. Це підтверджую я, кому довелося бути в ролі Головнокомандувача Збройних Сил України, і весь український народ, який дійсно засвоїв це добре і болісно.

Коли я народився, минуло двадцять вісім років після закінчення однієї з найжорстокіших і найкривавіших воєн в історії людства. Коли я народився, вже не падали бомби на міста і села, і танки не розчавлювали грунт і все на ньому. Не було пронизливих звуків повітряних сирен, не було автоматних черг.

Але сьогодні я молюся сам і прошу всіх вас молитися і просити Бога, щоб наші онуки ніколи не побачили того, що бачили наші діди, що бачили ми і, на жаль, наші діти. Заради цього не можна припиняти боротьбу за право жити навіть на хвилину. Зло поруч, і воно прийшло вбивати.

Незважаючи на те, що найціннішим багатством людства на планеті Земля є здатність жити, майже вся її історія пов'язана з війнами. Точніше, з убивством людей. Ці війни, або точніше вбивства, з часом, з точки зору масштабу подій та кількості жертв, стали безпрецедентними і набули статусу світових воєн. Лише в минулому столітті було два таких конфлікти – Перша та Друга світові війни, які в часі розділило трохи більше двадцяти років, і які забрали життя близько 60 мільйонів людей. Чи готове людство спокійно прийняти наступну війну за масштабами страждань – Третю світову війну? До певної міри це залежить від нас, професійних військових, які знають про війну майже все. Адже саме професійні військові ведуть війни і знають їхню справжню ціну. Ціну поразок і перемог.

Звертаючись до подій 2022-2024 років десятилітньої війни між Україною та Росією, ми повинні чесно розповісти людству, що відбувається і до чого людство має бути готовим. Вільні і демократичні нації та їхні уряди повинні прокинутися і подумати про те, як захистити своїх громадян і свої країни.

Ми готові поділитися всіма нашими знаннями, досвідом і думками з тими, хто не залишив Україну у важкі

часи і хто шукає миру і спокою для своїх народів.

Отже, чому ця війна навчила нас, українців, і особливо її повномасштабна складова, яка вихором увірвалася в наше життя 24 лютого 2022 року?

Перш за все, війн треба уникати! Але якщо вона все ж таки прийшла, до неї потрібно бути готовим. Саме готовність до війни слід розглядати як величезний комплекс заходів, який охоплює не лише суто військові аспекти, а й усі сфери державної діяльності.

Мабуть, найскладнішою і найважливішою складовою є готовність суспільства, яка базується на чесній і прозорій комунікації між владою і народом. Суспільство має погодитися тимчасово відмовитися від низки свобод заради виживання. Сучасні війни, на жаль, є тотальними. Вони вимагають зусиль не лише армії, а й суспільства в цілому. Політики можуть і повинні мобілізувати суспільство. З цією метою комплексно залучаються військові та інші державні ресурси. Серед таких ресурсів – економіка, фінанси, населення та союзники. Такі дії, звичайно, вплинуть на політичні процеси в державі.

Таким чином, готовність до війни визначатиметься не лише готовністю армії відбити агресію, а й готовністю суспільства протистояти ворогу.

По-друге, війну в жодному разі не можна розглядати як частину внутрішньополітичного процесу. Війна – це максимальна концентрація сил для виживання. І тільки для цього!

«Війна – це просто продовження політики іншими засобами», – сказав

пруський генерал Карл фон Клаузевіц. Тому дивно, коли в глобальному масштабі війна в Україні, навпаки, формують внутрішню політику в інших країнах, що в кінцевому підсумку використовується ворогами у власних цілях. Я переконаний, що війна за свободу в одній країні має стати політикою виживання демократії в інших вільних країнах.

Війна – це наука. Наука зі своїми законами і правилами, які потрібно знати і вивчати. Використання війни у власних цілях або спроба вплинути на її хід у власних інтересах – це злочин, який призводить до величезних жертв.

Демократичній армії, армії вільного суспільства, завжди важко воювати з армією феодала. Ворог вважає демократію нашою найбільшою слабкістю і намагається всіляко її використати. Фейки, брехня, знецінення національних інтересів, неввіра в керівництво – це неповний перелік інструментів, якими росіяни користуються вже понад десять років, і демократичні суспільства ще не знайшли методів протидії.

Ще в 5 столітті до нашої ери відомий китайський мислитель Сунь-цзи окреслив основні принципи війни, які залишаються актуальними і сьогодні, і будуть актуальними, доки люди керують війною. Однак це лише базові принципи, які потрібно наповнити зброєю, формами і методами її застосування, арміями з їхніми структурами. Саме в такій послідовності змінюється війна.

Ретельно аналізуючи наш досвід, підкріплений цифрами і фактами, я розумію, що ми стоїмо на порозі не лише величезної роботи, а й найголовнішого – перед складним вибором. Для нас, українців, це не лише дослідження закону «виклик-і-відповідь» британського історика Арнольда Джозефа Тойнбі. Не лише саме існування Росії вже є загрозою. Сьогодні у нас вже є повномасштабна і кривава війна, яка привела нас до нового виклику – фізичного виживання.

Саме виживання нації визначається її вибором. Як відповісти на цей виклик? Як вижити в умовах невизначеності і суперечливості навколишнього світу? Зараз ми повинні усвідомити, що від нас, українців, залежить, чи будемо ми жити і чи буде у наших дітей майбутнє.

Без сумніву, історія сьогодні ще раз дає українському народу шанс. У холодну ніч 24 лютого 2022 року, коли весь світ насолоджувався мирним життям і ніжився в теплих ліжках, українці нагадали собі, чия кров тече в їхніх жилах, і вступили в запеклий бій з одвічним ворогом. Ціною життя звичайних українців ми виграли шанс для себе. Шанс не просто продовжити спо-

конвічну боротьбу, а шанс перемогти. Це коштувало нам дорого – багато життів краших синів і дочок. Це була лише відправна точка.

Дуже швидко ми зрозуміли, що витримати удар, дати гідну відсіч ворогу – це лише початок більш складного етапу протистояння, який полягає в тому, щоб знайти свій особливий шлях до перемоги. Саме пошук цього особливого шляху привів нас до розуміння вже осяжних контурів революційних змін, перш за все у військовій справі. Як не дивно, але цілком логічно, що саме ці зміни, винайдені на полях битв російсько-української війни, ймовірно, визначатимуть обриси воєн і військового мистецтва у 21 столітті. І найголовніше – вони стануть фундаментом всієї глобальної системи безпеки майбутнього. Ще донедавна можна було впевнено сказати, що безпілотні системи є головною причиною змін у стратегіях, формах і методах застосування. Але вже сьогодні, мабуть, необхідно ввести в поняття нової стратегії ведення війни більш широке поняття – технології.

Війна, яка прийшла до нас у 2014 році, кардинально відрізняється від тієї, що увірвалася в наше життя 24 лютого 2022 року. Хоча вона і базувалася на концепціях 2014 року, вона вже була іншою і швидко вичерпала наші сили в травні 2022 року. Саме інтенсивність бойових дій змусила нас відновити рівень початку 2022 року, а необхідність вижити на полі бою привела нас до іншої війни, з якою ми зіткнулися влітку 2023 року. Воюючі сторони на деякий час зупинилися в пошуках нової зброї, і доречно було б шукати нові форми застосування новітніх технологій. Саме винайдення нових методів застосування логічно призвело б до змін у структурі підрозділів, загонів і Збройних Сил в цілому.

Саме такий рух є науковим і розумним. Розвиток технологій впливає на форми їх застосування, і лише нові форми застосування впливають на структуру воюючих армій. Ця тенденція неминуча і буде продовжуватися.

Технології – як сукупність не лише інноваційних рішень, а й комплекс заходів з розробки, наукового супроводу, навчання, розвитку доктрин, які змінять ситуацію на полі бою в умовах існуючих переваг ворога у військовому потенціалі та ресурсах. Простіше кажучи, сьогодні ми вже винайшли спосіб боротися і перемагати сильніші армії у 21 столітті. Очевидно, саме технологія повинна забезпечити стійкість української нації.

Водночас я абсолютно згоден, що російсько-українська війна ще не є війною майбутнього. Це лише війна перехідного періоду. Але саме наша вій-

на формує нові правила. Ми, українці, своєю кров'ю і жагою до перемоги формуюмо нові патерни нової війни. Війни, яка стане війною майбутнього.

Ми повинні визнати, що жага вижити на полі бою є чи не головною причиною пошуку шляхів вдосконалення зброї. Поєднання таких факторів, як обмеженість ресурсів, відсутність належної підтримки, неможливість зосередитися на виробництві традиційних засобів боротьби призвело до значних змін на полі бою російсько-української війни. Фактично розпочався новий етап у формах і методах ведення бойових дій. Ми бачимо, як науково-технічний прогрес привів у рух колесо історії і привів на поле бою технології, які, ймовірно, стануть вирішальними в цій війні і, найголовніше, стануть основою глобальної безпеки майбутнього. Від нас залежатиме, хто швидко опанує ці технології – демократичний світ чи світ тиранії.

Війна – це про ресурси і час. Якщо розглядати технології як ресурс, то на сьогоднішній день через різні причини ні Україна, ні Росія не зможуть самостійно опанувати їх у найближчому майбутньому. Це означає, що єдиним виходом може бути збільшення кількості людських ресурсів, залучених до бойових дій. При цьому технології чекатимуть на сміливих і здатних їх опанувати. Хто їх опанує, той і вирішить питання глобальної безпеки.

Важко сказати, як розвиватиметься ситуація в майбутньому. Одне можна сказати напевно – тиранам постійно потрібна буде війна для внутрішнього використання як інструмент утримання влади. Решта повинні будувати надійний захист від них.

Сьогодні, як ніколи раніше, саме в Україні знаходять способи виживання і створюють технології. Але з очевидних причин вони не можуть масштабуватися. З іншого боку, наші партнери мають ресурси, але немає прикладного та практичного поля для їх випробування. Тільки разом ми зможемо ефективно використовувати ресурс, бо час вже не працює на нас.

«Дотримання вчорашніх правил війни не призведе до сьогоднішніх (або завтрашніх) успіхів. Саме усвідомлення цього може врятувати багато життів. Ми повинні почати боротися з наслідками нових правил війни». Я взяв цю цитату од відставного американського генерала Стенлі Маккрістала. А потім у нього були такі слова: «якщо ні, ми всі відстанемо».

Але я б сказав більш категорично: інакше ми всі помremo.

Лондон
22 липня 2024 року